

такі його додаткові коннотативні компоненти як «види механізмів», «частина механізму», «інструмент» і «прилад», які введені до структури поняття *FAMILIE* концептуальною метафорою «*FAMILIE – MECHANISMUS*». Приведена дискурсивна специфіка досліджуваної метафорическої моделі.

Ключеві слова: коннотація, метафора, механічна метафора, дискурс, коннотативний компонент, семантична структура.

Ievenchuk O. H. The Mechanical Metaphor Verbalizing the Concept *FAMILY*: Connotative and Discourse Peculiarities

The mechanical metaphor as one of the semantic types of metaphors actualizing concept *FAMILY* is under investigation in the present article on the basis of mass media and colloquial discourse. Additional connotative components such as «types of mechanisms», «part of mechanism», «instrument» and «device» that are introduced to the structure of concept *FAMILY* are revealed in the semantic structure of mechanical metaphor. The discourse peculiarities of the metaphorical model under study are actualized.

Key words: connotation, metaphor, mechanical metaphor, discourse, connotative component, semantic structure.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Осовська І. М.

УДК 81'1

А. В. Єгорова

КАТЕГОРІЇ НАРАТИВУ ЯК КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ПОДІЇ

Наратив є специфічною когнітивно-комунікативною подією, що відзначена варіативними параметрами й інваріантними категоріями. Окреслення таких параметрів та категорій наративу є метою даної статті, що передбачає виконання наступних завдань: узагальнити теоретичний доробок з даного питання таких учених, як У. Лабов, Д. Хаймс та Т. ван Дейк, описати форми та засоби вираження категорії оцінки, що була запропонована цими ученими, та проаналізувати співвіднесеність цієї категорії з такими категоріями наративу як подієвість та суб'єктивна ентропія.

Варіативність семантико-сислової, структурної і комунікативної організації наративу умовлена прагматичними цілями конкретних дискурсивних зразків відповідно до сфери спілкування, в форматі якої розгортається наратив (інституційна, особистісна),

статусно-рольової диференціації учасників залежно від їх приналежності до певної лінгвокультурної спільноти, соціального статусу, вікових, професійних, гендерних та соціопсихологічних характеристик. Проблему специфічної організації наративів у лінгвокультурних спільнотах досліджували відомі американські учені Уільям Лабов (розмовна мова чорношкірих американців Гарлему, Нью-Йорк) та Делл Хаймс.

Зокрема, досліджуючи наративи американських індіанців чінукі, Делл Хаймс доходить цікавих висновків стосовно можливості аналізу таких дискурсивних зразків з позицій етнопоетики – в ракурсі вивчення організації наративу відповідно до просодичної моделі.

Першим кроком до такого аналізу стає розбиття тексту усної розповіді на рядки відповідно до пауз, зроблених наратором. Хоча учений сам зазначає, що з лінгвістичної точки зору це не зовсім послідовний метод, адже паузи можуть бути вмотивованими стилістично чи випадковими, або навіть неминучими, через фізичну необхідність мовця вдоху-видоху. Тому важко сказати, чи зробив би мовець паузу в тому самому місці, коли б розповідав ту саму історію вдруге [1, с. 124]. Рядки поєднуються в рамках певної інтонаційної моделі чи групи в вірші (*verses*) по три і п'ять та по два і чотири, при чому такі моделі можуть мати соціальне значення: модель по два і чотири частіше використовується жінками, а модель по три і п'ять – чоловіками [1, с. 200]. Найчастіше вірші починаються з часток/хеджів, сполучників, індикаторів часу. Група віршів утворює строфу (*stanza*), яка часто характеризується внутрішніми анафоричними та епіфоричними повторами, паралельними конструкціями. Строфа, за Д. Хаймсом, є одночасно і епізодом (*scene*). Як правило, кожна строфа/епізод сигналізує зміну місця чи актантів і об'єднана певною темою [1, с. 201]. Д. Хаймс стверджував, що подібна модель організації наративів є традиційною і підсвідомою саме серед представників певної лінгвокультурної спільноти [1, с. 202], віддзеркалюючи особливості моделювання й вербального оформлення нею навколишнього світу.

Інваріантність наративу як жанрового зразку визначена його категорійною специфікою і, у першу чергу, такими категоріями наративу, як подієвість і суб'єктивна ентропія.

Розглядаючи подієвість наративу, У. Лабов зазначав, що «якщо подія стає достатньо звичною, це більше не є порушенням очікуваного правила поведінки і тому не підлягає розповіді», тому релевантною в плані подієвості є, наприклад, фраза «*I just saw a man killed on the street.*», оскільки ніхто не відреагує на неї словами «*So what?*», в той час як на фразу «*I skidded on the bridge and nearly went off.*», хтось може відреагувати словами «*So what? That happens to me every time I cross it.*» [2, с. 370].

Отже, подієвість усвідомлюється наративними аналітиками саме у ракурсі реалізації суб'єктивної ентропії (в нормальній послідовності подій мають відбуватися непередбачені «речі», оповідання має бути

настільки цікавим, щоб виправдати очікування слухача) [3, с. 286 – 287] з підкатегоріями інтеракції (зовнішньої і внутрішньої) як переривання нарації з метою посилення інформаційної значущості подій, інтенсифікації, внутрішньої діалогічності (поліцентричності наратора), глобальної інтертекстуальності.

Як найважливішу категорію (підкатегорію) наративу дослідники цього дискурсивного типу визначають категорію оцінки. Водночас, оцінка виділяється наративними аналітиками (У. Лабов, Тойн ван Дейк) як одна із інваріантних структурних частин наративу. Так, за У. Лабовим, структурно наратив розпочинається абстрактом, орієнтацією, переходить в ускладнену дію, призупиняється в межах оцінки перед розв'язкою і повертає слухача з часу розповіді в реальний час за допомогою коди [2, с. 369].

Проте аналіз праць У. Лабова та інших дослідників дозволив нам дійти висновку стосовно того, що за своїм поняттєвим обсягом категорія оцінки – принаймні так, як вона усвідомлюється в працях наративних аналітиків, є термінологічним аналогом поняття «суб'єктивної ентропії» наративу. Про це свідчить, зокрема, визначення У. Лабовим зовнішніх і внутрішніх виявів категорії оцінки, рівня її реалізації (забезпечує смислову цілісність всього тексту наративу в аспекті його подієвості), форм і способів вираження тощо.

Так, відповідно до форми та засобів вираження, оцінки поділяються на *зовнішні* (ті, що переривають нарацію без порушення темпоральної послідовності викладення основних подій розповіді) та *внутрішні* (ті, що порушують звичайний «базовий наративний синтаксис»). Серед зовнішніх дослідник виділяє наступні [2, с. 371 – 374]:

1) *Внутрішній діалог, цитування* – при чому, на думку У. Лабова, цитування своїх слів чи слів антагоніста в наративі значно поступається у своїй драматичній силі цитуванню третьої особи, спостерігача.

2) *Дія-оцінка (Evaluative action)* – більш ефективним вираженням оцінки є зазначення того, що актанти робили, ніж те, що вони говорили. В прикладах, запропонованих У. Лабовим, знаходимо: «*I never prayed to God so fast and so hard in my life!*» та «*I was shaking like a leaf.*»

3) *Оцінка виражена затримкою дії (Evaluation by suspension of the action)* – зупинка події повертає особливу увагу слухача до неї і справляє сильніше враження від розв'язки.

Переходячи до розгляду форм та засобів внутрішньої оцінки, У. Лабов описує структуру простого наративного речення, що може складатися з восьми елементів [2, с. 376]: 1) сполучники, включаючи темпоральні: *so, and, but, then* та ін.; 2) прості підмети: займенники, власні імена; 3) допоміжні дієслова (як показник минулого часу), квазімодальні дієслова типу: *start, begin, keep, used to, want* та ін;

4) дієслова в формі минулого часу (часто з адвербіальними частками типу *up, over, down* та ін.); 5) додатки: прямі та непрямі; 6) обставини способу; 7) обставини місця; 8) обставини часу. Дослідник зазначив, що, «оскільки синтаксична ускладненість порівняно рідко зустрічається в наративі, вона є маркованою ... і відхилення від базового наративного синтаксису мають марковану силу оцінки» [2, с. 378].

Засоби вираження оцінки поділяються на чотири класи: інтенсифікатори (*intensifiers*), компаратори (*comparators*), корелятиви (*correlatives*) та експлікативи (*explicatives*). Функція інтенсифікаторів – додати інтенсивності певній події. Серед них В. Лабов виділяє [2, с. 378 – 380]:

1) дейктичні форми *this/that*, які часто супроводжуються жєстами;

2) експресивну фонологію, наприклад подовження певних слів: «*And we were fightin' for a lo-o-ong ti-i-me, buddy.*»;

3) квантифікатори (*quantifiers*), як, наприклад, *all*: «*...and then, when the man ran in the barber shop he was all wounded, he had cuts all over.*», «*I knocked him all out in the street.*»;

4) повтори, часто цілих речень чи окремих зворотів: «*Well sir, he went over there a third time. And he didn't come back. And he didn't come back.*»

5) ритуальні вирази/звороти – не містять в собі експліцитних маркерів чи емпатичних елементів (слів-табу, квантифікаторів чи експресивної фонології), ці звороти відіграють роль оцінки, оскільки вживаються традиційно і є культурно та соціально обумовленими, наприклад: *Туди йому й дорога, бачили очі, що купували.*

Цей перелік, звичайно, не є вичерпним. Д. Хаймс зазначає, що раптове переключення у наративі від минулого часу до використання теперішнього часу також підсилює драматичний ефект розповіді [1, с. 214]. Серед інших інтенсифікаторів слід зазначити синтаксичний паралелізм, еліпсис, використання пасивних конструкцій, інверсію.

Головною характеристикою компараторів є те, що вони відхиляються від лінії нарації про події з метою відображення нездійснених можливостей і порівняння з подіями, що власне відбулися. Основними формальними засобами вираження в цій категорії виступають [2, с. 380 – 387]:

1) заперечення – виражають не дію, що не відбулася, а скоріше підкреслюють, що очікувалось, вони вказують на когнітивний план бачення ситуації [4, с. 30 – 33];

2) форми майбутнього часу;

3) модальні та квазімодальні дієслова;

4) запитання та імперативи – у випадку внутрішнього діалогу антагоністів у наративі виражають мітиговану загрозу, зону ризику, виклик, провокацію, а у випадку прямого звернення до слухача спонукають до оцінки;

5) власне порівняння, включаючи вищу та найвищу ступінь порівняння прикметників, інші структури порівняння, метафори.

Корелятиви, на відміну від компараторів, поєднують дві події, які сталися, в одному незалежному реченні. Формами вираження корелятивів є [2, с. 387 – 390]:

1) форми тривалого часу та однорідні дієприкметники – затримують розповідь про події, наприклад: «... *and we were sitting... just sitting there, waiting for this thing to start, people in the back saying prayers, 'n' everything.*»

2) прикладки: «...*and then, they gave him a knife, a long one, a dagger...*»

3) однорідні означення: «*You see, a great big guy in the back alley...*»

4) так-звані *left-hand participles*, складні дієприкметники – часто використовуються при описі головного антагоніста: «*There is an unsavory-looking passenger in the back of the cab...*», «*She was a big, burly-looking, dark type sort of girl, a real, greechy-lookin' girl.*»

Експлікативами У. Лабов називає підрядні речення, що виражають оцінку, які приєднуються до власне наративних речень головним чином сполучниками *since, because, while, though, so, that*, конструкціями типу *for- to* [2, с. 390 – 392].

Отже, всі зазначені засоби, узагальнені наративними аналітиками як засоби категорії оцінки, насправді є, на нашу думку, реалізацією основних інваріантних характеристик наративу – діалогічності, інтертекстуальності, інтенсифікації (дисбалансу, конфлікту), інтеракції – які, у свою чергу, можна розглядати як підкатегорії конститутивних категорій подієвості і суб'єктивної ентропії наративу (при цьому остання є наслідком і прагматичним корелятом першої).

Перспективними дослідженнями з питань категорій наративу є виділення специфічних категорій певних жанрів наративів, їх формальної організації та засобів вираження в ракурсі когнітивної та функціонально-комунікативної лінгвістики.

Список використаної літератури

1. Hymes D. *Ethnography, Linguistics, Narrative Inequality: Toward an Understanding of Voice* / Dell Hymes. – London : Taylor & Francis, 1996 – 258 p. **2. Labov W.** *Language in the Inner City: Studies in the Black English* / William Labov. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1972. – 412 p. **3. Van Dijk T. A.** *Action, action description, narrative* / Teun A. van Dijk // *New Literary History*. – The Johns Hopkins University Press, 1975. – Vol. 6, No. 2. – P. 273 – 294. **4. Coulthard M.** *Whose Voice Is It? Invented and Concealed Dialogue in Written Records of Verbal Evidence Produced by the Police* / Malcolm Coulthard // *Language in the Legal Process* [Ed. by Janet Cotterill]. – Palgrave Macmillan, 2004. – P. 19 – 34.

Сгорова А. В. Категорії нарративу як когнітивно-комунікативної події

В даній роботі розглядається розроблена У. Лабовим типологія категорії оцінки яка є реалізацією основних інваріантних характеристик нарративу – діалогічності, інтертекстуальності, інтенсифікації, інтерапції – які, у свою чергу, можна розглядати як підкатегорії конститутивних категорій подієвості і суб'єктивної ентропії нарративу. Наводиться класифікація лінгвістичних засобів вираження зовнішньої та внутрішньої оцінки, їх функції та форми реалізації у нарративному дискурсі.

Ключові слова: нарратив, категорія оцінки, суб'єктивна ентропія, подієвість.

Егорова А. В. Категории нарратива как когнитивно-коммуникативного события

В данной работе рассматривается разработанная У. Лабовым типология категории оценки которая является реализацией основных инвариантных характеристик нарратива – диалогичности, интертекстуальности, интенсификации, интерапции – которые, в свою очередь, можно рассматривать как подкатегории конститутивных категорий событийности и субъективной энтропии нарратива. Приводится классификация лингвистических средств выражения внешней и внутренней оценки, их функции и формы реализации в нарративном дискурсе.

Ключевые слова: нарратив, категория оценки, субъективная энтропия, событийность.

Iegorova A. V. Categories of Narrative as a Cognitive-Communicative Event

Present article outlines the typology of the evaluation category developed by W. Labov which is a realization of the major invariant narrative properties – dialogization, intertextuality, intensification, interruption – which, in turn, can be thought of as subcategories of constitutive narrative event categories and subjective entropy. The classification of linguistic means of external and internal evaluation, their functions and forms of realization in narrative discourse are reviewed.

Key words: narrative, evaluation category, subjective entropy, event category.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Кравченко Н. К.